

УДК 35.085-057.34:811.111](061.1ЄС)(477)

Г. А. Дивнич

здобувач кафедри менеджменту інноваційної діяльності
та державного управління,
начальник відділу міжнародних зв'язків
Чернігівського національного технологічного університету

АНГЛОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У статті досліджується питання важливості англомовної компетентності серед працівників державної служби. Зокрема, розглядається наявність відповідної вимоги до державних службовців країн Європейського Союзу і України. Робляться висновки щодо необхідних кроків у цій сфері в Україні.

Ключові слова: державні службовці, англомовна компетентність, кваліфікаційні вимоги, Європейський Союз, Україна.

Постановка проблеми. Ратифікація угоди з Європейським Союзом поклала перед Україною ряд першочергових завдань з узгодження європейських норм та стандартів із діяльністю владних інститутів України. Відповідні зміни відбуваються у нормативній площині. Водночас увага приділяється професійній кваліфікації людей, які будуть забезпечувати реалізацію нових законів і норм. Розвиток державної служби України у цьому контексті набуває значної ваги, з огляду на роль державного службовця як представника держави щодо реалізації відповідних змін у законодавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність англомовної компетентності серед кваліфікаційних вимог державних службовців була предметом низки наукових досліджень. Так, Н.М. Колісніченко вказує на зв'язок модернізації державної служби з використанням європейського досвіду державної служби за умови зростаючої залученості держслужбовців країн-членів ЄС до взаємодії з європейськими інституціями та відносин у межах ЄС, а також на необхідність переосмислення сутності робочої сили, яка не відповідає потребам сучасної системи управління [1]. Л.В. Дербеньова наголосила на важливості урахування мовних тенденцій в європейських політичних інститутах під час формування вітчизняних інститутів публічної політики, роз'яснюючи поняття «євро-англійської» мови (Eurospeak) [2]. У свою чергу Л.В. Амосова обстоює позицію необхідності інтенсивного курсу навчання фахівців у сфері державного управління іноземних мов [3, с. 305].

Таким чином, науковці погоджуються у питанні необхідності володіння державними службовцями іноземною мовою, дещо розходячись у питанні щодо програми і методів навчання. Формування англомовної компетентності як комплексного явища серед державних службовців залишається мало висвітленим. Водночас вимога володіти іноземною мовою законодавчо є закріпленою для державних службовців категорії А, щодо інших категорій вона має рекомендаційний характер [4].

Мета статті. Головною метою роботи є окреслення європейського досвіду використання англійської мови державними службовцями, а також аналіз питання сучасного володіння іноземною мовою державними службовцями України.

Виклад основного матеріалу. Англомовна компетентність – це комплексна якість особистості, набута у процесі вивчення англійської мови, яка складається з лінгвістичних, комунікативних і соціокультурних знань, професійних умінь і особистих ставлень, базується на досвіді та проявляється у загальній здатності й готовності до успішної діяльності в англомовному середовищі.

Формування англомовної компетентності, на нашу думку, є ключовим завданням майбутньої системи підготовки державних службовців та формування відповідних кваліфікаційних вимог. Однак нині під питанням не лише наявність такої компетентності, а й необхідність володіння англійською мовою. Аби позбавитись будь-яких сумнівів з цього питання, звертаємось до досвіду і практик країн ЄС, з якими Україна прагне поглибити партнерство.

Нині в ЄС офіційно визнані 24 мови: болгарська, датська, німецька, англійська, естонська, фінська, французька, грецька, ірландська, італійська, хорватська, латвійська, литовська, мальтійська, польська, португальська, румунська, словацька, словенська, іспанська, чеська, угорська. Окрім того, європейці говорять на більш ніж 60 регіональних мовах та мовах національних меншин [5]. Очевидно, що ефективна робота країн об'єднаної Європи неможлива без певної мовної уніфікації.

Із формальної, правової точки зору, Євросоюз визнає рівність мов усіх націй та народностей, що населяють країни-члени ЄС. Як зазначається в Європейській Хартії, багатомовність є важливим інструментом для просування демократичної громадянськості, а також найбільш бажаним і найбільш ефективним засобом комунікації в публічних дебатах, адже це закріплює цінність толерантності і визнання відмінностей і меншин. Мовне і культурне розмаїття, яке є невіддільним від поняття активного європейського громадянства, є компонентом європейської ідентичності [6, с. 1]. Щоразу, як в урочистих випадках відзначається конституційний характер ЄС, так само, як пліч-о-пліч майорять усі прапори, у символічних випадках однаково використовуються всі мови. Це стосується й урочистих, відкритих засідань парламенту, й урочистих та святкових заходів, відкриття і закриття ритуалів, і так далі. Поряд із цим церемоніальним використанням, повна багатомовність також присутня, коли ЄС оприлюднює рішення, яке безпосередньо стосується громадян держав-членів, вкотре демонструючи принцип демократії. Той самий принцип вимагає, щоб громадяни могли звернутися безпосередньо до установ ЄС (у письмовій формі) й отримати письмову відповідь офіційною мовою держави, якій вони належать [7, с. 10–11].

Однак, незважаючи на це, з об'єктивних причин практичне досягнення рівноправності у функціонуванні усіх мов у межах Союзу є малоімовірним [8, с. 288]. У повсякденних справах ефективність і зручність набувають значно більшої ваги [7, с. 11]. Оскільки інтеграційні процеси передбачають встановлення пріоритету загальноєвропейських норм над національними, виникає потреба у функціонуванні мови (або мов) міжнаціонального спілкування в межах об'єднаної Європи. На статус таких мов можуть претендувати тільки мови найрозвинутіших та найчисельніших націй Європи, держави яких

виступають як не тільки економічно домінуючі в ЄС країни, але й центри тяжіння для трудової міграції з інших країн Євросоюзу [8, с. 289].

Мовами міжнародного спілкування в межах ЄС офіційно визначені французька, німецька, іспанська, італійська і, насамперед, англійська. Доречно нагадати, що ці мови – найпоширеніші не тільки у Європі, але й за її межами. І володіння вказаними мовами значно підвищує можливості громадян країн-членів ЄС як у світовому комунікаційному просторі, так і на ринку праці [8, с. 289]. Англійська мова серед них займає особливе місце, виступаючи дедалі більше як *lingua franca* для міжнародної спільноти. Як зазначають іноземні науковці, у теорії в міжнародних стосунках ЄС має використовувати інші мови, окрім англійської, але фактично саме їй надає перевагу Європейська комісія. Остання веде перемовини з країнами-учасниками англійською, що обмежує можливості звичайних людей, навіть гарних фахівців, брати участь у процесі. Чорнові варіанти документів майже завжди розсилаються англійською. Дуже багато риторики присвячено різноманіттю мов, і все ж англійська займає дедалі більше простору і в європейських інституціях, і в корпоративному світі, засобах масової інформації та багатьох видах міжнародної діяльності. Потужним рушієм поширення цієї мови є освіта. Показово, що сайт Болонського процесу з усією нормативною документацією є англомовним. Вищі навчальні заклади в англомовних країнах є лідерами на ринку освітніх послуг, а освітні установи з інших держав дедалі частіше пропонують англомовні програми з метою залучення іноземних абітурієнтів [9, с. 141, 146–147].

Міжнародна статистика демонструє такі цифри щодо кількості англомовних дорослих осіб (особи, для яких англійська є рідною, а також особи, які її вивчили) в Європейському Союзі [10] (табл. 1).

Європейська Хартія щодо багатомовності зазначає, що ступінь участі громадян у розробленні політики ЄС залежить від їх здатності брати участь у публічних дебатах і політичних дискусіях в Європі. Необхідною умовою такої здатності є навички багатомовності, тобто здатність ефективно і належним чином взаємодіяти з іншими громадянами Європи [6]. У стратегічному майбутньому кожен житель ЄС додатково до своєї рідної мови має знати ще дві мови ЄС заради кращого порозуміння з представниками інших народів та знищення національних упе-

реджень, а також розвитку мобільності соціального капіталу. Це значно впливає на освітню політику країн ЄС, що проявляється у засадах Болонського процесу, великій кількості стипендій для навчання в інших країнах, міжуніверситетських угодах про обмін студентами тощо [11, с. 273].

В Європейській Хартії щодо багатомовності прописано, що національні державні службовці, які діють на міжнародних посадах, вже на початку їх кар'єри мають достатньою мірою володіти іноземними мовами. Також загально прописано, що мовна підготовка європейських державних службовців має підтримуватись на необхідному рівні, аби досягти реальної багатомовності в роботі інституцій. Мовна компетентність державних службовців має бути предметом контролю професійної кваліфікації. Усі країни – члени ЄС зобов'язані створювати національні плани для розвитку багатомовності [6, с. 5].

Наведемо кілька більш конкретних прикладів. Так, у *Німеччині* знання іноземної мови не закріплене у кваліфікаційних вимогах до державних службовців, однак іншомовна компетентність, особливо англійська (АМК), визнається базовою кваліфікацією в повсякденному та професійному житті [12, с. 21]. *Данія* має одну офіційну мову – данську. І все ж, дедалі більше мешканців цієї країни переходять на розмову англійською. В університетах ведеться викладання англійської мови через активні процеси глобалізації у цій галузі. Данська мова використовується у побуті, водночас англійська визнається мовою ділового світу, освіти та управління [13, с. 36]. У 2014 р. у *Латвії*, перед початком періоду її головування у Раді Європейського Союзу (січень–червень 2015 р.),

більш ніж 1 700 державних службовців пройшли курси з англійської мови від міжнародної мовної компанії «Skriivanek Baltic». Навчання тривало більше року і складалося з 5 семестрів, по 48 годин кожен. Необхідний рівень володіння мовою визначався відповідно до обійманої посади та обов'язків державного службовця. Метою курсів було забезпечити ефективну діяльність латвійської сторони у робочому процесі Ради Європи з використанням англійської мови, виконання завдань, пов'язаних із головуванням Латвії у Раді ЄС, а також успішність у неформальному спілкуванні англійською мовою [14]. Управління державної служби *Польщі* приймає кандидатів із сертифікатами на знання англійської мови, таких як FCE, CAE, CPE, BEC2, BEC3, CEIBT і IELTS, із показниками від 6 рівня і вище [15]. Уряд *Італії* у 2015 р. прийняв закон про державну службу, який, зокрема, сприяє більшому використанню англійської мови та мережі Інтернет у державних офісах для кращого і ширшого надання послуг [16]. У *Словаччині* на посади у вищу державну службу розглядаються кандидати, які мають мінімум 2 роки досвіду роботи у державній службі і вільно розмовляють англійською, французькою або німецькою мовами [17, с. 102].

У нормативному полі України питання поступово набуває відповідного значення. У Законі України «Про державну службу» № 889-19 від 05.01.2017 р., у ст. 20 «Вимоги до осіб, які претендують на вступ на державну службу» загальними вимогами для посад категорії «А» прописано «загальний стаж роботи не менше семи років; досвід роботи на посадах державної служби категорій «А» чи «Б» або на посадах не нижче керівників структурних підрозділів в орга-

Таблиця 1

№	Країна ЄС	Знання АМ, %	№	Країна ЄС	Знання АМ, %
1.	Ірландія	97,51	15.	Латвія	27,22
2.	Великобританія	94,45	16.	Франція	24,21
3.	Мальта	62,39	17.	Естонія	23,4
4.	Швеція	53,97	18.	Литва	20,58
5.	Данія	52,95	19.	Польща	19,85
6.	Фінляндія	45,25	20.	Румунія	17,01
7.	Кіпр	43,07	21.	Португалія	14,87
8.	Австрія	40,64	22.	Італія	13,74
9.	Нідерланди	38,46	23.	Словаччина	12,8
10.	Словенія	34,37	24.	Угорщина	12,43
11.	Греція	32,66	25.	Болгарія	12,25
12.	Німеччина	31,93	26.	Чехія	11,75
13.	Люксембург	30,72	27.	Іспанія	11,7
14.	Бельгія	28,76			

нах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах у відповідній сфері не менш як три роки; вільне володіння державною мовою, *володіння іноземною мовою, яка є однією з офіційних мов Ради Європи*. Водночас для посад категорій «Б» і «В» не вимагається знання іноземної мови [4].

У Наказі Національного агентства України з питань державної служби № 11 від 13.09.2011 р. зазначається, що під час заміщення посад державних службовців на конкурсних засадах за рівних професійно-кваліфікаційних вимог та умов до кандидатів на заміщення перевага може надаватися фахівцям, які, зокрема, *володіють однією або кількома іноземними мовами* [18]. Однак знання англійської або іншої іноземної мови зазначається останнім пунктом, що свідчить не на користь його значущості.

Науковці твердять, що, незважаючи на досить тривалий курс України на євроінтеграцію, наша країна залишається відокремленою від Європейського Союзу мовним бар'єром. Загалом більшість громадян України не володіють жодною з робочих або офіційних мов європейської спільноти, що на практиці означає відсутність як змоги отримувати інформацію про ЄС, так і здатності долучитися до європейського комунікативного простору [19, с. 316].

Аналіз 17 міністерств України, проведений нами у березні 2016 р., показав, що, незважаючи на активну співпрацю цих державних структур з іноземними організаціями, інституціями і фондами та спільні міжнародні проекти, для 11 міністерств офіційно англійська мова є кваліфікаційною вимогою виключно для фахівців спеціалізованих відділів з євроінтеграції та міжнародного співробітництва. Лише на сайті Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у правилах проведення конкурсного відбору вказується, що знання іноземної мови є перевагою кандидата (за умови рівності усіх інших показників). На сайтах 5 міністерств інформація щодо конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців, їх працівників не була знайдена, що унеможлиблює висновки щодо наявності англійської мови у кваліфікаційних вимогах державних службовців міністерств України загалом. Аналогічний пошуковий перегляд сайтів міністерств у травні 2017 р. не виявив значних змін.

Аналогічною є ситуація в обласних державних адміністраціях та міських радах. Нами були досліджені сайти та відповідні оголошення на

заміщення вакантних посад 12 ОДА: Вінницької, Дніпропетровської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Харківської, Черкаської та Чернігівської, а також відповідних міських рад. На сайтах двох ОДА інформація щодо кваліфікаційних вимог до державних службовців для обіймання посад була не знайдена, у решти ця вимога була відсутньою у наявних оголошеннях. На сайтах міських рад, за винятком Івано-Франківської міської ради, відповідна інформація легко доступна та підтверджує висновки про знання англійської мови виключно фахівцями відділів міжнародного спрямування. Відповідна кваліфікація як фактор, що надає кандидату певну перевагу, не згадується. Дослідження, проведене нами за тими самими показниками у тих самих обласних державних адміністраціях і міських радах у травні 2017 р., не виявило значних змін.

Водночас співпраця Україна–ЄС на місцевому рівні має конкретне практичне вираження та значимість. Наприклад, Чернігівська обласна адміністрація співпрацює з молодіжними організаціями Німеччини у напрямі обміну досвідом, стажування, реалізації спільних проектів, благодійною асоціацією «Піренеї Комменж» (Франція) у напрямі обміном досвіду, підтримує міжнародну програму «Асоціації Обмін Франція – Україна», бере участь у закордонних конференціях та семінарах-тренінгах. Українські делегації взяли участь у XVI земельному з'їзді Спілки молодих чиновників землі Північної Рейн-Вестфалії (DBBJ NW), «круглих столів» Федеральної спілки (DBBJ) [20, с. 33–34].

Висновки і пропозиції. Отже, володіння англійською мовою є необхідною умовою успішної діяльності державних службовців в умовах євроінтеграції України. Це не лише засіб комунікації за кордоном, а і механізм, що відкриває двері в європейську спільноту, дає незліченні можливості щодо вивчення та запровадження європейського досвіду у сфері публічного управління, підтримки належного рівня розвитку державної служби України, її конкурентоздатності на міжнародному ринку, саморозвитку через програми стажувань і участь у конференціях тощо. Чинне законодавство містить певні вимоги, зокрема до державних службовців категорії А та державних службовців усіх категорій як перевагу під час конкурсного відбору.

Водночас це лише перші кроки розвитку державної служби у напрямі європейських норм і

стандартів. Безперечно, англомовна компетентність має зайняти стійкішу, нормативно закріплену позицію серед професійних вимог до державних службовців. Окрім того, важливо створити максимально сприятливі умови для вивчення іноземної мови державними службовцями як під час здобуття фахової освіти, так і під час роботи на посаді у процесі підвищення кваліфікації. Неперервне вивчення англійської мови у системі вищої освіти, безперечно, матиме результати. Окрім того, значну користь можуть принести курси з ділової англійської мови професійного спрямування безпосередньо в інститутах державної служби для співробітників, яким необхідно підвищити свій рівень знання іноземної мови. Необхідно створити мотивацію для студентів у вищих навчальних закладах щодо вивчення англійської мови на рівні B2 і вище як необхідної передумови їх вступу на державну службу України.

Список використаної літератури:

1. Колісниченко Н.М. Управління людськими ресурсами в контексті змін і трансформацій традиційної системи державної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/e-journals/tppd/2012_10/zmist/R_3/01%20Kolishnichenko.pdf.
2. Дербеньова Л.В. Проблеми інтеграції та глобалізації в соціально-політичному контексті України: «Eurogreek» як мова адміністративно-го спілкування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbu.gov.ua.
3. Амосова Л.В. Методичні основи інтенсивного курсу навчання іноземних мов фахівців у сфері державного управління / Л.В. Амосова // Державне управління та місцеве самоврядування: тези XII Міжнар. наук. конгресу, 29 березня 2012 р. – Х.: Вид-во ХарПІНАДУ «Магістр», 2012. – С. 305–306.
4. Про державну Службу : Закон України № 889-19 від 10.12.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/889-20>.
5. EU-Verwaltung – Bedienstete, Sprachen und Standorte [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/about-eu/facts-figures/administration/index_de.htm.
6. European Charter for Plurilingualism. – Paris, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://b1-akt.com/wp-content/uploads/2015/10/charteplurilinguisme_env2.13.pdf.
7. Abram Swaan. The Language Predicament of the EU Since the Enlargements // International Yearbook of European Sociolinguistics. – 2007. – Volume 21. – Issue 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.degruyter.com/view/j/solin.2007.21.issue-1/9783484605060.1/9783484605060.1.xml>.
8. Козак Т. Лінгвістична складова європейської інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2011_28_31.
9. Hartmut Behr, Yannis A. Stivachtis. Revisiting the European Union as Empire, 2015. – 202 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=xMgBCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA134&dq=english+language+european+union&ots=zqGrv2qI0F&sig=tPA3jIYth7eQWQ77BTrxCH85dig&redir_esc=y#v=onepage&q=english%20language%20european%20union&f=false.
10. English speaking countries in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://languageknowledge.eu/languages/english>.
11. Kürschner W. Wider Vielsprachigkeit [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wilkuer.de/forschung/disziplinen/a_2011_-_wider_vielsprachigkeit_scan.pdf.
12. Jude N. Zur Struktur Von Sprachkompetenz / N. Jude. – Frankfurt am Main, 1973 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : publikationen.uni-frankfurt.de.
13. Watts R.J., Murray H. Die fünfte Landessprache?: Englisch in der Schweiz. – Zürich, 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://books.google.com.ua>.
14. Skrivanek Baltic (website): Press releases [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.skrivanek.lv/en/for-press/press-releases/latvian-civil-servants-have-been-trained-in-the-english-language.aspx>.
15. UCLES Exams // The World of English. – No. 1, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.woe.edu.pl/content/ucles-exams>.
16. Italy passes civil service law [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://news.xinhuanet.com/english/2015-08/05/c_134483211.htm.
17. Katarína Staroňová, Gyorgy Gajduschek, Annika Uudelepp. Senior Civil Service in Central and Eastern Europe: case study of Estonia, Hungary and Slovakia // Europeanisation in Public Administration Reforms: Selected Revised Papers from the 23rd NISPAcee Annual Conference May 21–23, 2015, Tbilisi, Georgia / Edited by: Juraj Nemec. – Bratislava: NISPAcee, 2016. – P. 93–117. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nispa.org/files/EU-book-Georgia-EN.pdf#page=95>.
18. Про Довідник типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців : Наказ Національного агентства України з питань державної служби № 11 від 13.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Ре-

жим доступу : <http://document.ua/pro-dovidnik-tipovih-profesiino-kvalifikaciinih-harakteristi-doc85133.html>.

19. Григорян О.О. Мовна політика України в умовах євроінтеграції / О.О. Григорян // Державне управління та місцеве самоврядування: тези XII Міжнар. наук. конгресу, 29 березня

2012 р. – Х.: Вид-во ХарПІНАДУ «Магістр», 2012. – С. 316–317.

20. Вдовенко Ю.С. Європейська інтеграція на регіональному рівні: Чернігівська область: збірка матеріалів / упоряд.: Ю.С. Вдовенко, С.І. Федусь, відп. ред. Д.М. Никоненко. – Чернігів : Лозовий В. М., 2010. – 199 с.
-

Дивнич Г. А. Англоязычная компетентность государственных служащих: европейский опыт

В статье исследуется вопрос необходимости англоязычной компетентности для сотрудников госслужбы. Рассматривается наличие такого требования к государственным служащим стран ЕС и Украины. Делаются выводы касательно необходимых шагов в данной сфере в Украине.

Ключевые слова: государственные служащие, англоязычная компетентность, квалификационные требования, Европейский Союз, Украина.

Dyvnych H. A. English language competence of civil servants: European experience

This article examines the need for English language competence among civil service employees. In particular, the respective requirements for civil servants of the European Union countries and Ukraine. Conclusions regarding the steps required in this field in Ukraine are made.

Key words: civil servants, English language competence, qualification requirements, the European Union, Ukraine.